

16. Minsky M. A Framework for Representing Knowledge / M. A. Minsky // The Psychology of Computer Vision / ed. by Winston P. H., McGraw Hill. – N.-Y., 1975. – P. 211–277.

Оленюк Е. В. Вербалізація фрейма адресата в американському журнальному рекламному дискурсі початку ХХІ в.

Анотація

В статті розглядаються приклади вербальної експлікації предметного фрейма адресата в американському журнальному рекламному дискурсі початку ХХІ століття. Виділені слоти, формуючі його структуру. Проаналізовані приклади прямих і косвенних вербальних і невербальних засобів їх об'єктивізації. Виявлена їх продуктивність при маніпуляційному впливі на адресата реклами.

Ключові слова: рекламний дискурс, фрейм, адресат, вербалізація, слот.

Olenyuk O. V. Ways of verbalization of an addressee frame in the American magazine advertising discourse of the 21st century.

Summary

The article deals with the ways of verbal explication of an addressee frame in the American magazine advertising discourse of the 21 century.

The purpose of the research is to demonstrate the manipulative potential of advertising due to constructing of the substitute reality around its basic frames and the information they evoke.

The object of the study is one of the basic frames that organize advertising discourse, namely the object-oriented frame of an addressee that characterizes the subject according to their qualitative and action markers. The number of fragments of magazine advertisements that have been analyzed amounts to 4000.

The addressee frame is composed of six slots: age, gender, race, marital status, occupation, and social status. Thus, the typical modern addressee is depicted as a woman of young age, occupying a dominant position in relation to a man, focused on her outward appearance, ignoring inner feelings, mental states, social involvement, or political activity. The analysis of direct and indirect verbal and non-verbal ways of the slots objectivation supports the following assumption: it represents background knowledge of an addressee, as well as provides the basis for the attachment of programmed information, creating thus the potential for its rooting into the mind of the recipient.

We advocate further research of manipulative potential of advertising discourse based on the analysis of such cognitive structures as concepts and metaphors.

Key words: advertising discourse, frame, addressee, verbalization, slot.

УДК 81'366'373.611

Онищук М. І.,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри технічного перекладу
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
E-mail: onyshchuk_m@ukr.net

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ПАРАДИГМАТИЧНОЇ ЛАКУНАРНОСТІ СУБСТАНТИВІВ

(на матеріалі української та англійської мов)

*У статті обґрунтовано можливість класифікації лакунарних одиниць за словотвірними категоріями. Проаналізовано та зіставлено типові системні лакуни словотвірних категорій *nomina acti* та *nomina attributiva*, *nomina loci* та *nomina tempus*, *nomina resultatis*, які представлені афіксальними іменниками в українській та англійській мовах. Встановлено ізоморфні та аломорфні риси системних лакун, для здійснення контрастивного аналізу запропоновано їхню кількісну та якісну характеристику*

Ключові слова: безеквівалент, дериват, компаративний аналіз, системна лакуна, словотвірна категорія, словотвірна модель.

Важливість зіставного підходу до вивчення лакунарності як мовного явища зумовлена існуванням безпосереднього зв'язку її номінативної функції з місцем у мовній системі, а також відношеннями до інших мовних одиниць [1, 5, 6, 10]. У пропонованій науковій розвідці парадигматична лакунарність розглядається як система засобів відтворення відсутнього однослівного відповідника за допомогою одиниць різних мовних рівнів [6, с. 5]. Типологічний аналіз мовних

одиниць і явищ, за М. П. Кочерганом, здійснюється у межах одного мікрорівня за допомогою порівняльного, почасти компонентного й трансформаційного методів. Це забезпечує встановлення ізоморфних та аломорфних особливостей спільних класів лексики, фразеологізмів в англійській та українській мовах [5, с. 13]. Застосування такого методологічного підходу для дослідження парадигматичної лакунарності, по-перше, дозволяє виявити приховані можливості системної відповідності двох мов, які ще не відомі в контрастивній лінгвістиці. По-друге, в процесі перекладу можна перевірити достовірність окремих результатів, отриманих у зіставних дослідженнях [9, с. 252]. Системні лакуни виявляються при зіставленні одиниць різних рівнів мовної системи та диференціюються залежно від рівня на *фонетичні* (відсутність в одній мові певних фонем, невідповідність інтонаційних конструкцій, наголосу, пауз), *лексичні* (відсутність в одній мові слова-відповідника), *номінативні* (невідповідність статусу найменувань у двох мовах, наприклад, відповідником простого слова є композит або сполука), *морфологічні* (відсутність в одній мові певної морфологічної категорії порівняно з іншою) [1, с. 89].

Мета пропонованої наукової рузвідки – здійснити контрастивний аналіз системних словотвірних лакун (далі – СЛ), представлених афіксальними іменниками в українській та англійській мовах. Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення таких **завдань**: 1) обґрунтувати доцільність класифікації лакунарних одиниць за словотвірними категоріями; 2) здійснити зіставлення СЛ, що репрезентовані категоріями *nomina acti* та *nomina atributiva*, *nomina loci* та *nomina tempus*, *nomina resultatis*; 3) виявити ізоморфні й аломорфні риси СЛ у зіставлюваних мовах; 4) простежити зміни у функціонуванні окремих словотвірних моделей номінації. **Матеріалом** дослідження слугує вибірка 300 СЛ української та 300 СЛ англійської мови, що в зіставному аспекті становлять мотивовані безеквіваленти-субстантиви.

У статті парадигматична лакунарність досліджується за допомогою структурних методик, яким властивий системний характер [8, с. 527]. Можливість зіставлення субстантивної парадигми англійської й української мов забезпечена універсальною природою іменника як мовного феномена, що зумовлено тотожністю категорій мислення, у той чи інший спосіб відображених частиномовними категоріальними ознаками [7, с. 133]. У статті розглядаються типові словотвірні парадигми, зокрема лакуни словотвірної категорії *nomina acti* та *nomina atributiva*, *nomina loci* та *nomina tempus*, а також лакуни словотвірної категорії *nomina resultatis* [2, 3, 4]. Для репрезентативності результатів дослідження запропоновано кількісний та якісний аналіз зазначених СЛ.

Лакуни словотвірної категорії nomina acti та *nomina atributiva*. Категоріальне значення процесуальної дії охоплює часткові словотвірні значення процесу, незакінченої дії, об'єкта, місця та наслідку дії. В англійській мові серед дериватів виявлено групи СЛ, утворені здебільшого двома способами: афіксацією (за допомогою префіксів *un-*, *after-*, суфіксів *-dom*, *-ery*, *-ity*, *-ship*, *-ment*) та основоскладанням. Пропонуємо розглянути типову словотвірну парадигму, в якій представлена із зазначенням словотвірного значення та словотвірної форми (далі – СЗ та СФ відповідно) різноманітність дериватів, які мотивовані дієсловами. У цих типах і категоріях, на нашу думку, можливе виявлення СЛ. Зокрема, утворюючи субстантиви на позначення опрідметненої дії від багатьох дієслівних основ, СФ *-ation* (*-ion*, *-fication*) надає їм значення дії, умови дії, процесу, виражених основами, чи значення стану «бути зробленим так, як на це вказує основа», наприклад, *bother-botheration* «the act of bothering or state of being bothered» тощо.

У парадигмі із загальним словотвірним значенням «опрідметнена дія (процес)» спостерігаються лакунарність поряд із регулярними відповідностями, зокрема: а) СФ *-ing* утворює лексеми зі значенням процесу здебільшого від дієслівних основ: *run-running*, *read-reading*, але *believe-Шbelieving* (за наявного *belief*), *know-Шknowing* (за наявного *knowledge*); б) СФ *-ment* утворює деривати на позначення опрідметненої дії від дієслівних основ: *develop-development*, *arrange-arrangement* тощо. Водночас існують такі словоформи на *-ment*, основи яких на перший погляд можуть здаватись субстантивними чи ад'єктивними: *basement*, *devilment*, *merriment*, *hardiment*, *betterment*, *funniment*, *wariment*, *worsement*. З огляду на таку асистемність варто зауважити, що

ззначеним СЛ невластиво приєднувати СФ *-ment* від іменникових основ для утворення абстрактних іменників. Цей факт вважаємо діяхронічно зумовленим через вживання слів-основ наведених утворень спочатку як дієслів у період виникнення схожих іменників, як от: *to base* «закладати основу, базувати, основувати»; *to devil* «набридати, дратувати» ← *to make devilish*; *to merry* «веселити, гучно святкувати» ← *to make merry*; *to hardy* «ставати сміливим» ← *to make or become harde or bold*); *to better* «покращувати(ся), виправляти(ся)» ← *to become better, improve*; *to funny* «забавляти, смішити» ← *to make funny*; *to odd* «робити непарним» ← *to make odd*; *to wary* «ставати обережним» ← *to make worry*; *to worse* «погіршувати» ← *to make worse* тощо.

До мотивованих безеквівалентів у нашій роботі також відносимо похідні, утворені за допомогою специфічного для англійської мови СФ *fore-*, наприклад: *foretaste* «передчуття у короткій формі того, що має відбутися незабаром» ← *taste* «смак»; *forethought* «слушна думка, яку слід врахувати на майбутнє зараз, плануючи перед тим, як щось зробити» ← *thought* «думка»; *foregone (conclusion)* «результат, очевидний для всіх до його офіційного оголошення» ← *to go* «йти, ходити»; *foreknowledge* «передчуття того, що має відбутися» ← *knowledge* «знання»; *foreboding* «передчуття чогось поганого» ← *to bode* «віщувати, передчувати»; *forecast* «прогноз погоди» ← *cast* «підраховувати»; пор. *передзахист* «stage that precedes the official defending the thesis» ← *захист* «defence» тощо.

До групи англо-українських СЛ відносимо також деривати з префіксами іншомовного походження *de-, re-, mis-, under-, up-*: *default* «невиконання зобов'язань; нестача; брак (чогось)» ← *fault* «вада, хиба, помилка», *re-tooling* «набуття нової кваліфікації; переналагодження (обладнання)» ← *tooling* «механічне обробляння»; *misadventure, mischance* «невдача; нещасний випадок» ← *adventure, chance* «пригода, ризикована справа, випадок»; *misbehaviour* «погана поведінка; негідний вчинок» ← *behaviour* «поведінка, манери»; *misbelief* «помилкова думка; хибне уявлення» ← *belief* «віра, переконання, погляд»; *misdeal* «справа, яка не завершилася успіхом» ← *deal* «частка, угода», *misdealing* «нечесний вчинок, безпринципна поведінка» ← *dealing* «вчинок, поведінка»; *misinterpretation* «неправильне тлумачення» ← *interpretation* «тлумачення»; *misprint* «друкарська помилка» ← *print* «відбиток, шрифт, друк»; *underaction* «побічна інтрига (у п'єсі); неенергійні дії» ← *action* «дія, вчинок», *undercurrent* «почуття, характерні для ситуації, яка прихована, зазвичай небезпечна, та яка має певний вплив на діяча» ← *current* «потік, течія»; *undersong* «приспів; супровідна мелодія; приховане значення» ← *song* «спів, пісня», *uplighter* «світло, яке спрямовує промені у стелю» ← *light* «світло; освітлення», *uprightness* «риса характеру, яка поєднує в собі чесність, відповідальність і мораль» ← *rightness* «стан чи властивість бути правим», *uproar* «ситуація, коли люди гнівно скаржаться на щось» ← *roar* «рев, шум, регіт» тощо.

До українсько-англійських лакун із розглядуваним узагальненим категоріальним значенням належать субстантиви з СФ *багато-*: *багатопредметність* «availability of a great number of subjects», *багатодітність* «availability of many children in one family», *багатотемність* «availability of many issues; elaboration of many issues in something», *багатомісність* «availability of a great number of places», *багатознайство* «ability to know a lot», *багатоводдя* «abundance of water», *багатоваріантність* «availability of many variants, possibility of doing sth. in some variants», багатовладдя «multiple authority»; *одно-*: *одноокисть* «ability of having one eye», *однозубість* «ability of having one tooth»; *по-*: *побілілість* «condition of becoming white», *побляклість* «condition of becoming pale», *побовтаність* «condition or quality of being stirred for some time»; *побудка* «action with the meaning to wake up; signal of getting up (esp. in military units, camps etc.)».

До українсько-англійських лакун із розглядуваним узагальненим категоріальним значенням також належать субстантиви з СФ *мало-*: *маловоддя* «lack of water; low level of water in a river, lake etc», *малограмотність* «almost complete illiteracy», *малоземеля* «shortage of arable land», *малокалорійність* «low level of calories», *малолюдність* «insufficient quantity of people»; *без-* *безводдя* «lack of water»; *безволя* «deficiency (lack) of will, weak will», *безголосся* «loss of voice; absence of

sounds, silence», *бездуховність* «low level of moral and intellectual needs, values», *безхаття* «lack of dwelling», *безхліб'я* «lack of bread; famine», *безділля* «lack of work, occupation etc.».

У результаті зіставлення словоформ виявлено, що серед СЛ в англійській мові найактивніші дериваційні можливості виявляє СФ *-ness*, утворюючи відприкметникові (47,2%), відіменникові (28,4%) та віддієслівні (24,4%) субстантиви на позначення абстрактної ознаки (див. Табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Типова парадигма із загальним СЗ «властивість» в англійській мові

#№	Словотвірне значення	Приклади лакун	Кількість СЛ	
			англ. мова	укр. мова
1.	Стан за значенням прикметника	greediness, wickedness, wolfishness, маловоддя, багатодітність	9,8%	7,3%
2.	Якість за значенням прикметника	straightness, wolfishness, бездушність, безхаття	8,5%	9,2%
3.	Властивість за значенням прикметника	vagueness, wholeness, побілілість, побляклість	10,7%	10,4%
4.	Колір	orangeness, brownness, зеленкуватість, рожевість	4,1%	3,6%
5.	Особа (зовн. характеристика)	thinness, одноокість	13,7%	10,5%
6.	Особа (риси характеру)	adiness, vivaciousness, багатослів'я, безкорисливість	11,8%	12,7%
7.	Явище	senselessness, intentness, бездуховність, маловір'я	5,8%	4,1%
8.	Місце, простір	midland, міжгір'я, заозер'я	4,9%	5,1%
9.	Вік, період в житті людини	oldness, підстаркуватість	2,8%	2,4%
10.	Збірне поняття	casualness (5), омріяне	5,6%	9,1%
11.	Вчинок	properness, deliberateness	6,7%	7,5%
12.	Предметне значення	raggedness (4), deepness, circuitousness, видовженість	5,3%	6,9%
13.	Почуття	gladness, listlessness, окриленість	10,3%	11,2%
	Разом		100%	100%

Специфічну групу для англійської мови складають абсолютні СЛ, виражені субстантивами з післяскладами: *walkabout* «спілкування високої посадової особи з громадськістю», *walk-in* «місце, куди можна прийти без попередньої домовленості»; *walkout* «вихід з офіційної зустрічі людини з метою висловити свою незгоду або залишити роботу для початку страйку»; *break-in* «подія, коли в будинок потрапляють незаконним шляхом, зазвичай ламаючи вікно чи двері, особливо з метою щось вкрасти»; *check-in* «формальна реєстрація прибуття»; *checkout* «період, до якого можна займати номер в готелі», *inflow* «дії людей після прибуття в якесь місце», *influx* «прибуття великої кількості людей чи речей в один період», *outflow* «потік з якогось місця».

В англійській мові серед складених СЛ простежуються такі особливі типи, як *work-to-rule* «ситуація, в якій люди чітко дотримуються правил та інструкцій, які дають щодо їхньої роботи з метою оптимізації кількості виконуваної ними роботи»; *queue-jumping* «самовільно просуватися поза чергою з метою якнайшвидшого обслуговування», *standstill* «стан, у якому всі дії і рухи зупиняються», *whistle-stop (tour)* «низка короткотривалих візитів відомого політичного діяча до різних місць».

Лакуни словотвірної категорії nomina loci та nomina tempus. У межах дослідження парадигматичної лакунарності розглядаються СЛ з вокативною й темпоральною семантикою, які

утворені шляхом префіксації в зіставлюваних англійській та українській мовах. На відмінності у лінгвістичній формі таких СФ зіставлюваних англійській та українській мовах вказує І. В. Корунець [10, с. 152]. Пропонуємо зосередити увагу на деяких аломорфних українських префіксах, які не мають відповідника в англійській, і значення яких також виражається іншими афіксальними засобами в зіставлюваній мові. Зокрема, чужим для англійської мови виявляється редупліковане вживання префікса *по-*: *пополудень* «час після полудня, друга половина дня», тоді як в англійській мові значення цієї СЛ виражається описово, пор.: укр. *пополудень* – англ. *period of time after midday* тощо. До цієї групи відносимо також низку специфічно українських дериватів з префіксом *перед-*: укр. *передбур'я* «відтинок часу перед бурею і стан природи в цей час» – англ. *period of time before the storm*; укр. *передгроззя* «відрізок часу перед грозою і стан природи в цей час; час перед грізними, бурхливими подіями» – англ. *period of time before the thunderstorm* тощо.

Абсолютну лакунарність в українській мові становлять відіменникові похідні з темпоральною семантикою, утворені специфічним лише для англійської префіксом *mid-* зі СЗ«середина чогось», зокрема, *midsummer* «середина літа, літнє сонцестояння», *midterm* «середина семестру в школі, університеті», *midweek* «середина тижня», *midwinter* «середина зими, зимове сонцестояння», *midyear* «середина року», але *mid-month* «п'ятнадцяте число кожного місяця» (дата розрахунків за форвардними угодами в Бельгії і Англії).

Особливі словотвірні типи в українській мові складають відіменникові та відприкметникові деривати з локативною семантикою, утворені за допомогою префіксів *за-, між-, над-, по-, перед-* та СФ *-я*, а саме: 1) значення розміщеності над чимось, пор.: *надбрів'я* «part of forehead above the eyebrows»; *надпліччя* «part of body located between shoulders and neck»; 2) значення розміщеності поза межами чогось, пор.: *пониззя* «lower part of something, lower reaches of a river»; *загір'я* «territory behind the mountains», *за річчя* «territory behind the river»; 3) значення розміщеності між чимось, пор.: *міжгір'я* «territory between mountains, intermountain region»; *міжріччя* «territory between rivers», пор. *midfield* (soccer) «територія між протилежними сторонами гравального поля», *midsole* «прошарок між внутрішньою і зовнішньою частиною підошви черевика, що повторює контури ноги», *midstream* «середина ріки», *midtown* «центр міста»; *передтіччя* «місце перед током», *передгір'я* «місцевість, що прилягає до гір», пор. *midair* «точка розміщення над землею», *midland* «внутрішня частина країни» тощо.

Лакуни словотвірної категорії nomina resultatis. Аналізована група лакун є чисельною в зіставлюваних мовах та охоплює СЛ з переважно предметною семантикою. Важливо, що усі згадані вище типи словотворення мають місце у дериваційних процесах в зіставлюваних українській та англійській мовах. Спостерігається значна кількість субстантивних лакун, ЛЗ яких характеризується багатозначністю. Серед предметних лакун простежуються здебільшого відіменникові деривати: пор. СМ з основою *list* утворює такі похідні, як *mid-list* «розділ у списку видавця, який містить ті книги, які не стали бестселерами», *backlist* «список виданої книговидавцем літератури, яка ще наявна», *frontlist* «перелік книг, які мають вийти незабаром». СЛ цього типу становлять абсолютну лакунарність в українській мові (див. Табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Кількісна репрезентація англійсько-українських СЛ (%)

Тип СФ	Конкретне значення	Абстрактне значення	Разом
<i>Out</i>	12,49	11,33	23,82
<i>In</i>	8,96	5,06	14,06
<i>By</i>	8,24	3,56	11,72
<i>Under</i>	7,03	1,95	8,98
<i>Fore</i>	5,46	3,51	8,98
<i>After</i>	3,52	9,39	12,91

<i>Over</i>	3,51	4,29	7,81
<i>All</i>	2,73	3,12	5,86
<i>Up</i>	1,17	3,87	5,06
<i>Near</i>	0,4	0,4	0,8
Разом	53,51	46,48	100%

СЛ з національно специфічними СФ *mid-, fore-* у предметній парадигмі поєднують конкретну й абстрактну семантику: пор. *edge* «край» → *fore-edge* «зовнішній край сторінок книжки», СТ зі СФ *under-*: *underbelly* «найслабша та найбільш неприємна частина чогось, що, ймовірно, зазнає невдачі або поразки» ← *belly* «живіт, черево»; *undercoat* «перший шар фарби, який кладуть на поверхню для покращення зовнішнього вигляду / фарба, яку для цього використовують» ← *coat* «верхній одяг; шар (фарби)»; *undercurrent* «підводна течія; прихована тенденція» ← *current* «струмина, потік, течія»; *underline* «лінія, що підкреслює слово (у тексті); транспарант (для письма)» ← *line* «лінія, штрих; тунель для автотранспорту» ← *pass* «проходити, проїздити», *underskirt* «нижня спідниця» ← *skirt* «спідниця; пола, поділ» тощо.

У ході дослідження виявилось, що в англійській мові субстантивація посідає провідну роль у виникненні семантичних та словотвірних дериватів, наприклад, *(the) forefront* «найпомітніше та найважливіше місце» ← *front* «фасад, перед»; *(the) foregoing* «те, про що щойно йшлося чи описувалося» ← *to go* «переходити з вуст в уста, говорити (4)»; *(the) foreground* «люди, предмети, місцевість на картині чи фотографії, яка видається найближчою до спостерігача, становлячи таким чином передній план зображення» ← *ground* «місцевість, відстань (4)»; *underpass* «проїзд під залізничною колією; підземний пішохідний перехід; тунель для автотранспорту» ← *to pass* «проходити, проїздити» тощо.

В англійській мові спостерігається деяка модифікація вербокративних властивостей СФ *-ee* [Єніке, с. 129], який зумовлює появу групи СЛ на позначення неживих предметів: *advancee* «те, що проштовхується, просувається кимось» ← *to advance* «просуватися»; *controlee* «те, що стримує, керує» ← *to control* «контролювати»; *determinee* «визначальний фактор» ← *to determine* «визначати, встановлювати»; *governee* «те, чим керують, на що впливають» ← *to govern* «керувати, правити, управляти»; *possessee* «майно, яким володіють» ← *to possess* «володіти» тощо. З огляду на цю закономірність визнаємо необхідність включення та розгляду семантичного компонента до складу мотивуючих факторів утворення нових лексем в зіставлюваних мовах.

Кількісна характеристика англо-українських системних лакун, утворених шляхом префіксації, є найбільш репрезентативною у дериватах із СФ *out-* на позначення конкретного та абстрактного значення (див. Табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Кількісна репрезентація українсько-англійських СЛ (%)

Тип СФ	Конкретне значення	Абстрактне значення	Разом
<i>Недо</i>	10,21	8,87	19,08
<i>Одно</i>	9,51	7,15	16,66
<i>Пере</i>	4,93	2,66	7,59
<i>За</i>	4,35	3,63	7,98
<i>Між</i>	4,22	2,96	7,18
<i>Багато</i>	2,93	9,67	12,6
<i>Мало</i>	2,72	11,05	13,77
<i>По</i>	2,49	4,76	7,25
<i>Без</i>	1,67	6,22	7,89
Разом	43,03	56,97	100%

У парадигматичному ряді з речовим значенням показовим визнається факт наявності в українській мові СЛ з префіксоїдом *одно-*: *одноактівка* «a play or an opera by one act», *однокінка* «a cart

adjusted for harnessing one horse», *одностволка* «hotgun, sporting gun with one barrel», *одноручка* «garden handsaw», *однотомник* «one-volume edition». До цієї групи можна також належить словоформа *багатоповерхівка* «many-storeyed building» тощо. Кількісна характеристика українсько-англійських СЛ, утворених шляхом префіксації, виявляється найбільш репрезентативною у дериватах із СФ *одно-, недо-* для вираження конкретного та абстрактного значення. В аналізованих моделях простежується структурно-семантична схожість, частиномовна залежність твірних слів та похідних СЛ.

Отже, проаналізовані на основі словотвірних категорій СЛ засвідчують активну участь лакун у формуванні нових додаткових номінаційних ресурсів англійської та української мов. Результати компаративного аналізу системних безеквівалентних одиниць підтверджує його релевантність щодо дослідження парадигматичної лакунарності субстантивів української та англійської мов. Зокрема, СЛ української мови характерна прозора номінація, тоді як СЛ англійської мови властивий непрозорий характер, що пояснюється значним впливом семантичної деривації в останній. СЛ англійської і української мов виявляють різний ступінь словотвірної деривації, зберігаючи при цьому особливості словоформ і утворюючи в такий спосіб лакунарну зону зіставлених субстантивів. СЛ зі специфічними формантами належать до мотивованих безеквівалентів у зіставлених українській та англійській мовах. Аломорфи становлять особливу групу українсько-англійських лакун – деривати з префіксоїдами та редулькованими префіксами, серед англо-українських лакун переважають деривати з префіксами іншомовного походження та післяскладами. З огляду на такий факт можемо припустити зумовленість цієї закономірності через відмінності застосування словотвірних маркерів у мовній категоризації світу українською та англійською. Зіставлення інших частин мови з метою виявлення безеквівалентних одиниць на матеріалі різноструктурних мов становить перспективу подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. Быкова Г. В. Лакунарность как категория лексической системологии : монография / Г. В. Быкова. – Благовещенск : Изд-во БГПУ, 2003. – 276 с.
2. Єнікеєва С. М. Система словотвору сучасної англійської мови: синергетичний аспект (на матеріалі новоутворень кінця ХХ – початку ХХІ століть) : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04 – герм. мови / С. М. Єнікеєва. – Запоріжжя, 2011. – 438 с.
3. Єнікеєва С. М. Синергетичні аспекти семантичної деривації (на матеріалі сучасної англійської мови / С. М. Єнікеєва // Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. – Житомир : Вид-во ЖДУ, 2007. – Вип. 32. – С. 140–144.
4. Карашук П. М. Словообразование английского языка : [уч. пос.] / П. М. Карашук. – М. : Высш. шк., 1977. – 303 с.
5. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства / М. П. Кочерган. – К. : Академія, 2006. – 424 с.
6. Онищук М. І. Парадигматична лакунарність в англійській та українській мовах: системно-структурний та контрастивно-типологічний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство / М. І. Онищук. – К., 2013. – 21 с.
7. Онищук М. І. Інтралінгвальна лакунарність у субстантивній парадигмі: системно-структурний аспект (на матеріалі афіксальних дериватів англійської мови) / М. І. Онищук // Нова філологія : [зб. наук. праць]. – Запоріжжя : ЗНУ, 2012. – № 51. – С. 133–136.
8. Онищук М. І. Методика дослідження парадигматичної лакунарності: системно-структурний аспект / М. І. Онищук // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. – Вип. 95 (2). – С. 526–529.
9. Онищук М. І. Переклад як основа зіставного дослідження парадигматичної лакунарності / М. І. Онищук // Актуальні проблеми іноземної філології : лінгвістика та літературознавство : [міжвуз. зб. наук. ст.]. – Бердянськ : БДПУ, 2011. – Вип. VI. – Ч. 2. – С. 245–252.
10. Korunets I. V. Contrastive typology of English and Ukrainian languages / I. V. Korunets. – K. : Lybid, 1995. – 239 p.

Список довідкової літератури

1. Великий сучасний англо-український, українсько-англійський словник / [уклад. А. П. Загнітко, І. Г. Данилюк]. – Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2006. – 1008 с.
2. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наук. думка, 1970–1980. – Т. 1–11.
3. Cambridge Advanced English Learner's Dictionary / [ed. by E. Walter]. – Cambridge University Press, 2008. – 986 p.

Онищук М. І. Компаративний аналіз парадигматическої лакунарности субстантивов (на матеріалі українского и англійского языков).

Аннотация

В статье рассматривается классификация лакунарных единиц в соответствии со словообразовательными категориями. Проанализировано и сопоставлено типичные системные лакуны словообразовательных категорий *nomina attributiva*, *nomina loci* и *nomina temporis*, *nomina resultatis*, которые представлены аффиксальными существительными в украинском и английском языках. Установлены изоморфные и алломорфные характеристики системных лакун в сопоставляемых языках, с целью компаративного анализа предложена их количественная и качественная характеристика.

Ключевые слова: безеквівалент, дериват, системная лакуна, словообразовательная категория, словообразовательная модель, сопоставительный анализ.

Onyshchuk M. I. Comparative analysis on the substantives' paradigmatic lacunarity (the Ukrainian - English language study).

Summary

The article focuses on the classification of non-equivalent language units in compliance with word-forming categories. It provides review and comparison of typical systemic lacunas by nomina attributiva, nomina loci ma nomina tempus, nomina resultatis word-forming categories presented by affixal nouns in the Ukrainian and English languages. The article outlines isomorphic and allomorphic features of systemic lacunas in the contrasted languages while suggesting its quantitative and qualitative characteristics.

Key words: comparative analysis, derivative, lacuna, non-equivalent language unit, word-forming category, word-forming model.

УДК 8'1: 811.111=161.'165.18

Орленко О. В.,

асистент кафедри прикладної лінгвістики

Національного університету «Львівська політехніка»

E-mail: oksana.v.orlenko@lpnu.ua

ПРИЙМЕНИКОВА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ОБРАЗНОЇ СХЕМИ «ПОВЕРХНЯ»

*У статті запропоновано опис семантики українського прийменника **на**, сербського **na** та англійського **on** із позицій когнітивної граматики. Сконструйовано моделі семантичних мереж прийменників і досліджено мотиваційні зв'язки між окремими значеннями. Визначено основні когнітивні структури та механізми, які сприяють поширенню семантичної мережі прийменника.*

Ключові слова: прийменник, траєктор, орієнтир, схема, семантика, поверхня.

Прийменник належить до граматичного класу слів, які постійно перебувають у центрі уваги багатьох мовознавців. Деякі мовознавці не вважають прийменник окремим словом, відносячи його до аналітичних синтаксичних морфем чи часток речення [7, с. 62–67; 3, с. 16–24], інші наділяють прийменник повноцінним лексичним значенням [8, с. 12–13; 4, с. 133–134; 3; 14] або ж т. зв. послабленим лексичним значенням, співвідносним із релятивною сферою об'єктивної дійсності [6, с. 14–15, 1]. Незважаючи на відмінність поглядів на статус прийменника, його релятивну функцію визнають майже всі лінгвісти. Мовознавці, які розглядають прийменники у структурному та функційному напрямках, наголошують на необхідності аналізу семантики цілої прийменникової конструкції. Проте в цих дослідженнях не виокремлено значення прийменника із семантики всієї прийменникової конструкції і не з'ясовано, чому їм притаманна значна варіативність сполучуваності. Когнітиволінгвістичний підхід дає змогу простежити мотивацію наявних способів мовної репрезентації просторового досвіду людини та послідовно пояснити шляхи розвитку значення та сполучуваності слів. Мета цієї статті – дослідити семантичні відношення корелятивних прийменників української, сербської й англійської мов (*на / na / on*) та пов'язані з ними когнітивні структури й механізми.

У межах когнітивної лінгвістики значення трактують як концептуалізацію, тобто ментальний досвід, який охоплює й усталені, й нові поняття, абстрактні ідеї, сенсорні, емотивні та кінестетичні відчуття, як і уявлення людини про фізичний, соціальний і мовний контекст мовленнєвих випадків [11, с. 380–381]. Одним із базових, а для лінгвістики найрелевантнішим когнітивним процесом, який організовує знання людини про світ, є категоризація [12]. Теорія категоризації обґрунтовує наявність двох основних засад, на яких відбувається формування категорій у людській свідомості: 1) принцип когнітивної економії та 2) принцип перцептивної структури світу [9, с. 176]. Принцип когнітивної економії зумовлює те, що людський організм намагається здобути якнайбільше інформації про своє оточення, витрачаючи якнайменше когнітивних зусиль і ресурсів. Тобто замість того, щоб накопичувати інформацію окремо про кожен конкретний стимул досвіду, люди виробили здатність групувати подібні стимули в категорії, що приводить до значної економії когнітивних зусиль. Як наслідок люди в особливий спосіб формують категорії у певні рівні інформаційного вмісту та складності. Цей рівень називають базовим рівнем категоризації. Об'єкти цього рівня мають найбільше спільних атрибутів, для їх використання люди мають послідовні моторні програми. Другий принцип – принцип перцептивної структури світу – постулює, що навколишній світ має корелятивну структуру. Люди, витворюючи й організовуючи категорію, спираються на корелятивні